

Ens confirmem en la raresa

Ada Castells

Ada Castells (Barcelona, 1968)

Periodista i narradora

Ada Castells escriu en diversos mitjans de comunicació: *Avui*, *La Vanguardia*, *Time Out*. El 1998 va publicar la seva primera novel·la, *El dit de l'àngel* (Empúries, en català, i Anagrama, en castellà), que va basar en els seus avantpassats protestants. Des d'aleshores, ha anat publicant diversos volums de novel·la i contes. El 2012 va rebre el 32è premi Sant Joan de literatura catalana amb *Pura sang*. És professora d'escriptura a l'Escola d'Esriptura de l'Ateneu Barcelonès i a la Universitat Abat Oliba.

La seva darrera novel·la, *La primavera pendent* (Comanegra), s'ha publicat el 2018.

Mira que ets rara, nena. Tant escrius d'escalar muntanyes com ens entafores dins d'un mar de boira o, en el teu últim llibre, encara calent, ens presentes un grup d'addictes a les xarxes socials. És a dalt dels cims que et vas inspirar per escriure la nebulosa que regna a la teva tercera novel·la? Com és que amb *I, de sobre el paradís* ens parles de *tuitstars* anorèctiques? Pensaves en *La muntanya màgica*, quan l'escrivies?

No t'ho vull preguntar. No ho vull saber. Prefereixo imaginar-m'ho que tenir un apropament analític vers els teus llibres. No faré de profe d'universitat i encara menys amb tu, que t'hi dediques. Però, que bé que ho dissimules, quan escrius. Per això m'agrades. No et surt la senyoreta de literatura, sinó la veu de qui narra des de la ment dels personatges més excèntrics. Així vas començar i així continues.

El primer títol ja va ser tota una declaració de principis: *Un bon error*. Errors per totes bandes per part del desgraciat del teu protagonista, no pas per part teva, que ja es veia que dominaves la cosa, amb una estructura que et feia anar segura per un món que, en principi, als de lletres, ens és hostil: el dels laboratoris científics. Això sí, t'ho vas fer venir bé i ens vas parlar també de les enveges i jerarquies entre investigadors, d'això en deus saber. A *Un bon error* retrates com ningú una altra experiència, que no sé si has viscut en carn pròpia. Tampoc no t'ho preguntaré. També m'és igual. No sé si de joveneta, com el teu protagonista, vas fer una estada de becària a l'estranger, concretament a Anglaterra. Ho sembla, sobretot quan ell ens diu coses com: "No em sentia com un estranger feliç passejant per llocs que mai no ha vist, sinó com un pobre misantrop vivint pendent dels seus propis atributs. Tot i que les cames responien a la seva funció tenia el cap absorbit amb els meus cercles incomplets. Les façanes es deixaven mirar, els interiors de les cases s'exhibien darrere els vidres sense cortines, però jo sabia que la ciutat m'ignorava, que feia segles que vivia amb independència de mi i que podia estar-se sense mi mil segles més." I aleshores t'inventes un antago-

nista a mida que en alguns moments em recorda aquells personatges tan enigmàtics de l'Amélie Nothomb. Ella també, com tu, és amant dels personatges extrems. Apareix l'Aleph, així li dius, perquè, ho hem de reconèixer, això de profe de literatura de vegades se t'escapa o se t'escapava, no en va *Un bon error* és una primera novel·la i diuen que és en aquestes on més ens retratem. L'Aleph és l'amic experimentat, el mariner que ensenya les seves habilitats al més jove: "Tanmateix amb l'ajuda d'Aleph vaig arribar a reconèixer les rieres més mudables i les seccions del riu mare indiferents al flux i reflux de les aigües. El que m'impresionava més era l'habilitat que tenia per distingir les fluctuacions naturals de les que venien controlades pels dics del Tilbury, allà a la desembocadura." I als lectors ens agafa la fal·lera d'entrar a Easyjet i comprar un bitllet cap a Londres per conèixer els seus mariners d'aigua dolça. Li fas un bon regal, a aquesta capital tan poc oberta als narradors estrangers. Ja se sap, de desagraïts, l'infern n'és ple.

I del líquid que flueix a *Un bon error*, va i ens portes a la matèria d'*Una casa per compondre*, per parlar-nos d'habitatges, d'espais per crear, de maneres de viure i de ser. Amb aquesta segona novel·la, crec que no t'ho he dit mai, vas enamorar dues de les meves més bones amigues lectores i, al damunt, per separat. Són persones d'aquelles a qui la literatura catalana els costa que els arribi, del tipus *anagrameres* que encara tenen prejudicis, però, tu, que tendeixes a la raresa i no tieteges gens, els vas agradar i vas vèncer aquest mur de prejudicis que tant de mal fa a la nostra petita literatura, ara no ens entretindrem a buscar-ne els culpables. Hi van veure alguna cosa de Bernhard, que és un dels teus mestres. Bé, no ho sé del cert, però m'ho imagino i no t'ho vull preguntar perquè prefereixo continuar imaginant-m'ho. Tiro a cegues. M'ho invento. Ja parlarem dels nostres mestres davant d'un bon sopar.

A *Una casa per compondre* ja t'alliberés de l'argument que és el que toca en el nostre temps. Els arguments que se'ls mengin els guionistes amb patates. Ja no calen i gairebé que també renunciés als personatges, encara que hi hagi una Olívia Kesler, la pianista que

busca un lloc on fer música i acaba fent una partitura immobiliària. Bé, de fet, fas el que et surt de la ploma i, de tant en tant, sí que pareixes personatges i ens trobem entre ells i la seva xerrera. Són rars, esclar. Uix, què hi fem enmig d'aquesta conversa? Per uns moments no sabem si marxar, però t'asseguro que al final no ho fem. La curiositat ens venç. T'hi trobem, és clar, en aquesta novel·la, en la mirada crítica, en el distanciament irònic, en la llengua precisa, rica, inventada, en el retrat del paisatge. Aquí s'extrema el que ja s'intuïa a *Un bon error*, com ha de ser en l'evolució d'un escriptor que construeix una obra sense escoltar el cant de les sirenes.

És un text que escup veritats, el catàleg d'una escriptora disfressada d'API que té alguna cosa a cridar al món. Subratllo, anoto: "La casa del terratant forma part d'un immens eixam sense mel; les botigues de porques regalíssies enganyen les abelles estèrils: si avicien els seus fills (gomes de sucre de tots els colors, falsos arcs iris, dents corcades, nens empatxats, dues-centes pessetes menys, sis-centes pessetes menys) s'empassaran millor les croquetes més adulterades del mercat, les pizzes sintètiques congelades, el greix refregit, les hamburgueses de tripes de porc." Quin desastre de societat tan ben retratada! I des d'aquest mateix terrat, sense por d'adoptar el to d'un articulista: "La Bauhaus va dissenyar esplèndids xalets de rics però també va ajudar a emparedar la massa. Els seus sepulcres són més higiènics però també confinen. L'oposició entre el neobrutalisme dels deteriorats cascs antics i l'ideal de la casa de vidre (visió, amplitud, pulcritud, regularitat) només funciona amb les mansions dels liberals que inverteixen en avantguardisme." Cert. Ja es veu que *Una casa per compondre* és lectura obligada per a arquitectes. A quants haurà arribat aquest text? Ai, la maledicció de la literatura catalana, que no arriba als seus lectors potencials!

A mi, però, va ser amb la tercera novel·la, que em vas enamorar. Amb ella va arribar la boira, la boira del poble imaginat de Mistana, que tant pot ser la teva Lleida natal com el poblet del Pirineu francès on em trobo aquest estiu, envoltada d'una *brouillard* que no em deixa veure les muntanyes, que em manté aturada sense poder fer

cap camí. Com els entenc, ara, els teus personatges. Quan els vaig conèixer per primer cop, em van divertir en la seva absurditat. Vint anys després, m'hi puc veure reflectida. Serà per allò que en "Nel mezzo del cammin di nostra vita mi ritrovai per una selva oscura". Com la va clavar, Dante! Sí, nena, ens fem grans i les lectures se'ns aclareixen.

La boira de *Mistana* engoleix el meteoròleg que va fallar en el pronòstic del temps i el fa entrar en un món humit i foll, sexual i visceral, on tot és difús i tèrbol. Allí hi descobreix una mestra que tot ho diu a l'inrevés, un alcalde que no vol manar, una matrona que no es mou de lloc, una botiguera que acumula solituds, un boig que ja no espanta ningú. Que cada lector s'espavili per traduir els teus símbols i interpretar les teves metàfores. No seràs tu qui ens guiarà entre la boira. Saps molt bé que és una boira que ens ha d'atrapar, com al protagonista. És un text estrany, amb paraules poc comunes, amb noms rars, sense referències, no ens penses donar peixet ni amb la sintaxi, que mous amb la força dels narradors més valents: "Que lluny que és tot, que mort que és el lluny, que buit que és l'a prop, que mort que és tot." Tot s'hi val, al poble de la boira i tot acaba en un deliri de desig.

El primer cop que vaig llegir la novel·la em va impactar i et vaig admirar per la gosadia. Ara, l'atzar ha volgut que la rellegís després de *L'arrencà-cors* de Boris Vian, en una excel·lent traducció que n'ha fet Joan Lluís Lluís. Ja l'has llegida? Les dues novel·les se m'han relacionat en la seva bogeria, en el seu surrealisme i, en un fet encara més concret: el narrador entra més o menys desesperat en un món nou i hi acaba desesperat del tot. Si el protagonista de Vian és un psicoanalista que arriba a un poble on el sentit de la culpa es delega i la crueltat és acceptada com un fet inevitable, aquí tenim el teu home del temps que contempla els costums de *Mistana* com una raresa fins que, sense ni adonar-se'n, se'ls fa seus. Tots dos es transformen perquè tots ens transformem per les circumstàncies. Les bones novel·les sempre ens diuen que no hi ha lleis inamovibles, per això convé que siguin el nostre pa de cada dia.

Si es tracta de posar-ho tot en dubte, què millor que dir-nos que res no dura per sempre. Ho fas amb la quarta: *Els privilegiats*. Bon títol irònic per parlar-nos dels qui perden la feina perquè allò que feien ja no té cap sentit. Podrien ser pagesos en l'era de la industrialització, fabricants de gel quan arriben les neveres, periodistes de premsa escrita en l'era digital. En aquest cas són vigilants de museu quan ja no tenen res a vigilar. Tu ens fas pensar en “oficis que desapareixen, botigues que tanquen, terres que es deixen de llaurar” i ens compares els teus personatges inoblidables amb “serenos, basters i carreters que ja no valen per a res” perquè la literatura serveix per donar veu als qui no en tenen: “El Filantròpic [el museu que protagonitza el teu llibre] és un casalot ple de quadres artesanals que ha passat a millor vida. Però la seva defunció insignificant només apareixerà als diaris locals. Els sastres i les modistes arraconats per la confecció també han plorat en solitari. I també ho han fet milers de farers, afiladors i cadiraires descartats del progrés de la Història. Abans, els homes havien de pidolar propines per culpa d'uns sous miserables. Avui dia, malgrat no parin la mà, també s'han de rebaixar. Fàbriques que pleguen, treballadors sense feina. El jovent ja no sap què és un adober, ni un matalasser ni un mestre de carros. Els arbres ja no s'esporguen; els bancals són erms.” I de sobte el teu text em fa pensar en *La caverna*, aquella novel·la on Saramago parla d'una família de terrissaires que es veu engolida pel supermercat on venen olles per meitat de preu. No només m'ho recorda el tema, sinó aquesta veu del teu narrador, que sembla neutral, però és irònica, com quan reflexiona sobre l'art —bàsicament la novel·la va d'això— i ens diu que “L'art embelleix la realitat perquè la falsifica: la poesia idealista, les fotografies retocades, les fantasies afegides dels grans conversadors. L'art paga el preu de la mentida. Però no sempre. Se'n diuen de ben grosses, també”. I un be negre, Perpinyà! L'art té valor per les seves veritats. Ho saps i ens ho proves a través d'aquesta absurditat de museu que t'inventes en què totes les obres són reproduccions o retrats dels habitants morts d'un poble inventat.

I de tant en tant hi trobem també la veu de la professora de literatura comparada perquè no podia ser d'una altra manera en una exposició tan erudita sobre l'art, però esclar, no t'oblides del to escèptic que gasta el narrador: "La jerarquia de classes, tan ben establerta, va funcionar la mar de bé fins fa dos segles. A partir d'aleshores tot es trastoca. A les novel·les, les minyones ja no ens assabenten de la vida dels seus senyors, sinó que tenen interès per si mateixes. I ara! El criat deixa de ser l'element còmic per imbuir-se de misèria i explotació. Que n'eren de melodramàtics, aquells Dickens i Dostoievskis... Inesperadament, els criats pintorescos que ens havien fet riure tant es tornen tràgics i allixonen els seus amos, començant amb l'insolent Jacques el fatalista i acabant amb un món anàrquic on els nobles són subjugats pels seus xofers." Al llarg del text, la pregunta és sempre la mateixa: qui són, els privilegiats?

Formalment, en aquesta novel·la també et tornes més agosarada i ens marques l'entrada dels personatges —els quatre zeladors del museu— com si llegíssim teatre, amb les seves acotacions i tot. Potser aquest tast de dramaturga et va fer escriure posteriorment *Els cal·lígrafs*, que es va portar als escenaris. Tampoc no t'ho preguntaré i, com que he decidit que em centraré en les novel·les, salto a *Al vertigen*, un llibre sobre el desig, l'esforç, la tenacitat i la fe, no la que mou muntanyes, sinó la dels qui les pugen. L'entrada de la teva protagonista al refugi, mig congelada, passant per entre els excursionistes de cap de setmana, amb el seu salvador que li talla la roba dels mitjons ben a poc a poc perquè no perdi cap dit, és espectacular. Aquí es nota molt que saps de què parles o si més no a mi m'has colat el gol i t'has documentat de conya sobre els qui fan alta muntanya. T'hi recrees, en els detalls, però, esclar, l'objectiu no és mostrar-nos tot el que saps sobre el tema, sinó que patim pel desventurat protagonista que lluita per un amor, aparentment, no correspost.

Has trigat anys a tornar després d'aquest vertigen i precisament ho fas ara, quan estic enllestint aquest article. De l'editorial Comanegra m'informen, tot contents, que tenen una novel·la nova de la Perpinyà.

—De la Perpinyà? Però si precisament estic escrivint sobre ella!

I, de pressa i corrents, ens mobilitzem tots perquè en ple mes d'agost m'arribi la criatura a les mans i la pugui llegir abans de lliurar aquest text. Quan obro el sobre que em porta un missatger i llegeixo el títol de la novel·la, se'm confirma que continues rara. Perfecte. A *I, de sobte, el paradís* també hi surten les muntanyes d'*Al vertigen*, però aquest cop ningú no les escala, sinó que les contempnen els pacients d'un sanatori per desintoxicar gent enganxada a les xarxes socials. Ves quin tomb que has fet, no m'ho esperava! La novel·la em fa pensar en un d'aquells episodis tan inquietants de la sèrie *Black Mirror*, en aquella ciència-ficció que sembla que estigui a la cantonada. Ara ens parles de les addiccions i de les obsessions i de les incomunicacions i de les noves identitats múltiples: "Com era allò? Coneix-te a tu mateix. Sí, però a quin tu? A quina de mi?", fas que es preguntin un dels teus personatges. Penso que el tema no fa gens per a tu. Bé, això, segons els meus prejudicis, ja que fins ara ens havies parlat de museus i muntanyes i cases i boires, però se t'hi veu: en aquesta erudició que gastes quan abordes una temàtica, en el fet que no et faci res abonar-te en els detalls i en aquests personatges tan rars, tan rars com tu m'agradaria dir, encara que en la vida real ho dissimulis. Sort en tenim de la ficció, oi? Aquest sí que és el teu refugi, des d'aquell llunyà viatge a Londres de la teva primera novel·la fins a l'excursió a un món virtual. Hem fet un llarg viatge i, el que és més important, encara no hem arribat enlloc ni hem perdut un bri de raresa.

La República de les Lletres

25 plomes d'avui per proclamar-la

“La República de les Lletres és un discurs, sí, però sobretot és una pràctica, de manera que provar de fer-ne una *photo finish* més o menys definitiva, a banda d'acceptar tàcitament una analogia atlètica molt discutible, suposa treure-li alguna cosa important, adulterar-la. Penso en aquella petita faula de Kafka, on un filòsof, obsedit a entendre el moviment d'una baldufa, l'atura d'una manotada i la contempla, perplex, deliciosament culpable. Si el retrat es pensa com a part activa del diàleg, en canvi, funciona com un catalitzador, que força els escriptors a explicitar una tria tàcita, un principi en marxa. Sempre és interessant saber des d'on s'escriu i des d'on es llegeix, no per aspirar a cap mena d'objectivitat científica (la tria d'un mestre, o d'un interlocutor literari, pot ser honesta, és clar que sí, però sovint es mou entre la inconsciència i l'estratègia), sinó per entendre alguna cosa de la trama de debats, morts-del-pare i aspiracions més o menys delirants que alimenten un sistema literari. Per això, com en el cas de qualsevol antologia que vertaderament *antologui*, i no es limiti a repertoriar, una selecció d'autors s'ha de llegir com una proposta, no com una descripció. Proposta parcial, s'entén; personal. Provocativa.”

De l'“Epíleg” de Borja Bagunyà

Mercè Rodoreda	Eva Baltasar
Pere Calders	Anna Ballbona
Manuel de Pedrolo	Sebastià Bennasar
Joan Puig i Ferrer	Miquel Bonet
Víctor Català	Núria Cadenes
Adrià Pujol Cruells	Anna Carreras i Aubets
Joan Josep Camachó	Graça Masas
Núria Perpinyà	Ada Castells
David Caño	David Castillo
Villalonga, Porcel	Melcior Comes
Matthew Tree	Jordi Cussà
J.V. Foix	Marina Espasa
Pere Guixà	Yannick Garcia
Santiago Rusiñol	Raül Garrigasait
Joan Fuster	Antoni Martí Monterde
Maria Mercè Marçal	Hel Odid
Salvador Dalí	Vicenç Pagès Jordà
Llorenç Riber	Pere Antoni Pons
Said El Kadaoui	Pep Puig
Josep Pedrals	Adrià Pujol Cruells
Carles Rebassa	Llúcia Ramis Laloux
Tísner	Marius Serra
Joaquim Soler	Joan Todó
Mercè Ibarz	Tina Vallès
Isabel de Villena	Muriel Villanueva

R } Revista de Catalunya 04